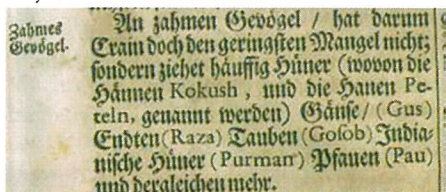

Stare pasme perutnine v Sloveniji po zgodovinskih virih do leta 1945

Valvasor (1689) piše, da je na Kranjskem razvita reja vseh vrst perutnine. V opis je vključil tudi slovenska imena:

Die Ehre dess Herzogthums Crain (1689, III. knjiga, str. 443)

Prevod:

»Domačih ptičev tako Kranjski enako nič ne manjka; temveč pogosto redijo kure (od katerih se koklje imenujejo kokush, petelini pa peteln), gosi (gus), race (raza), golobe (golob), indijanske kure ali purane (purman), pave (pav) in podobno.«

Valvasorjeve zapise o perutninarstvu na Kranjskem povzema tudi Stefančič (1966). O reji perutnine lahko sklepamo tudi iz zapisov v urbarjih. Štih (1984) omenja za obveze okoli leta 1600 splošno in stalno ponavljajočo dajatev: kokoši, jajca in kopune, ki so jih pobirali v okolici Tolmina. Posebno mesto v zgodovini slovenske perutnine imajo štajerski kopuni, ki so s svojo kakovostjo že pred stoletji v svet ponesli slavo takratne domorodne štajerske kokoši.

V tem prispevku so predstavljene stare pasme perutnine v Sloveniji, v prvi vrsti kokoši.

Stanje na področju reje kokoši do konca 19. stoletja

Polsterer (1827) piše, da je najlepša perutnina v okolici Gradca. Göth (1841) v opisu okrožja Bruk navaja, da tam perutninarstvo

Stara štajerska kokoš; Steirische Hühnerzucht (1908, str. 16)

ni pomembno. Pri vsaki hiši imajo le po nekaj kokoši, ampak le zaradi jajc. Vse, kar rabijo za kuho, pa dobijo iz spodnje Štajerske. Novice (Valivnica ..., 1855) so poročale o kokinhinskih kokoših ter jih na kratko opisale. Bile so zelo »obrajtane ..., menda bo spodrinila naše navadne«. Novice (Gospodinjam ..., 1858a) v objavi »Gospodinjam nekaj zastran kokošarstva« menijo: »Pri zboljšanju kuretine pa ne mislimo, naj bi si gospodinje naše kokoši kupovale iz tujih krajev in novega plemena, ampak le to, naj bi svoje domače z večjo skerbjo redile in gleštale.«

Hlubek (1860) je opisal perutninarstvo na takratnem Štajerskem. Poudarja, da so gospodinje v graškem in mariborskem okrožju dobre »gojiteljice« perutnine. Odlikujejo se v razmnoževanju, oskrbi in pitanju kokoši. Zaradi tega slovijo štajerski kopuni, ki jih več kot 20.000 komadov letno prodajo v prestolnico – Dunaj. V nekaterih okrajih, med katerimi sta Radgona in Ljutomer, redijo pure, race in gosi. Domača pasma kokoši se odlikuje po pitovnosti in okusnosti mesa in posebno veliki in odlični so kopuni z rdečkastim in srebrno belim perjem, zaradi česar se kmetje težko odločajo za nove pasme. Gršak (1863) poroča o celjski razstavi in omenja, da se je med drugim odlikovala Fridrihova perutnina. Slovenski glasnik (Domača perotnina ..., 1867) je v članku »Domača perotnina« v treh nadaljevanjih poljudno opisal: kokoš, puro, gos, raco in goloba. Wokaun (1873) opozarja na štajerske kopune, ki so imenitno in iskano izvozno blago, ter priporoča povečanje prireje. Slovenski gospodar (Velika koristnost ..., 1878) piše, da je treba pri kokoših skrbeti za dobro pasmo in navadno domačo kokoš »požlahtniti«. Članek »Naša domača kokoš« (Naša ..., 1878) pa opozarja in svetuje dobro rejo kokoši. Novice (Štajerska kokoš ..., 1878) hvalijo štajersko kokoš in o njenem izvoru pišejo:

Štajerske kokoši prvotna domovina je dolina (slovenski) Štajer, od koder se je zaplodila tudi na górenje (nemško) Štajarsko tako, da so slovenske in nemške kokoši; one od Celja in Maribora, Radgone in Ljutomera gori do Gradca, te pa od Gradca naprej v gornje Štajarsko.

Kmetijske in rokodelske novice (1878, str. 368)

O gospodarskem pomenu in kakovosti štajerskih kopunov pišejo Novice (Kako se kure-

tina ..., 1883). Predstavljena sta tudi postopka kastracije (kopunjenja) in sterilizacije petelinčkov in jarčk (pišk). O slabih posledicah uvajanja tujih pasem kokoši na kakovost štajerske kokoši seznanja Gospodarstvena priloga (Štajerska kmetiska ..., 1885). Avtor ugotavlja: »Tako so od gospodov uvedene kokoši in petelini tujci skvarili slovito štajersko perutninstvo Sedaj bo težko kde in le posamezno najti še zelo čiste, neskvarjene krvi.« Novice (Perutninstvo ..., 1887) opozarjajo, da je za velika in težka jajca potrebno izbrati pravo pasmo kokoši.

Novice (Lenarčič, 1889a) in Kmetovalec (Lenarčič, 1889b) sta v nadaljevanjih objavila obširen sestavek »Perutninstvo«. Avtor je podrobno opisal prave kokoši in jih razdelil v skupine po barvi perja ter obliki grebena. Posamezne pasme je predstavil in za domače kokoši zapisal:

Pri podrobnem opisu posameznih pasem omeniti hočem najprej naših

domačih kokoši.

Ako bi hotel popisati domače kokoši, bilo bi to pač neuspešno, kajti razlikujejo se tolikanj druga od druge, da bi popis ene njih vrst sigurno se ne ujemal s popisom kake druge vrste. Nahajamo jih vseh mogočih barv, bodisi glede perja, bodisi glede nazih delov. Vsaka dežela ima tu kako posebnost. Opozoriti hočem na pr. na »štajarske kopune«, vendar pa njih lastnosti niso tolikanj stalne, da bi jih mogli uvrstiti med posebne pasme. Splošno bi mogli reči: Katera ni pasemska kokoš, je domača kokoš.

Domače kokoši so jako utrjene glede podnebnih razmer. Mladi piščanci se hitro popolnoma pokrijejo z gostim perjem. Potrebneža živeza si skoro vsega iščejo same.

Zal da se je to domače plemo le malo kje v svojih prvotnih lastnostih ohranilo. Nepremišljeno slučajno mešanje z raznimi pasemskimi kokošmi, katere pa niso imele za kmeta ali sploh za gospodarstvo nikake vrednosti, ampak so služile le »sportu«, na pr. s Cochin ali po domače s kinezaricami, katere so se gospodinjam prikupile vsled svoje velikosti, popačilo je domače plemo prav zelo.

Kmetovalec (1889b, str. 19)

Na Štajerskem so leta 1879 ustanovili prvo Štajersko perutninsko društvo in v poročilu o njegovem delovanju v letih 1888–1889 (Poročilo o ..., 1889) beremo o prizadevanjih za izdajanje strokovnega časopisa, o sedmi splošni razstavi perutnine in ptičev (v strokovni ocenjevalni komisiji je sodeloval tudi A. Stiebler iz Maribora) in o potovalnih zborovanjih, kjer so o perutninarstvu poučevali potovalni učitelji ter tudi delili kokoši in peteline za izboljšanje perutnine (Poročilo ..., 1889). Novice (Houdonska kokoš ..., 1894) so objavile notico »Houdonska kokoš« in leta 1895 še kratek zapis »Italijanske kokoši«. Gospodarski glasnik za Štajersko (Prvo štajersko ..., 1899) je poročal o izdaji knji-

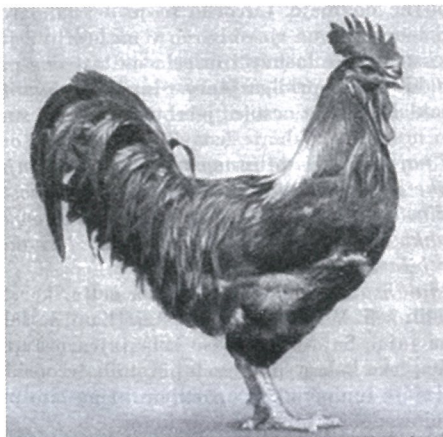

Štajerska kokoš – celjski tip (celjska kokoš); Steirische Hühnerzucht (1908, str. 18)

žice »Das steirische Landhuhn (štajerska deželna kokoš)«. Sabel (1899) piše, da je deželna kokoš, ki je bila prisotna že pred 50 do 100 leti, sedaj na številnih krajih s križanjem spremenjena ali pa so jo spodrinile tuje pasme. Dolenjske novice (Kokošja reja ..., 1899) so kritične do tujih pasem kokoši, ki po izkušnjah gospodinj niso primerne za čistopasemsko rejo, ampak le za križanje z domačo čisto navadno kmečko pasmo. Po letu 1850 se je pričelo masovno nenačrtno križanje domače pasme s tujimi pasmami.

Stanje na področju reje kokoši v prvi polovici 20. stoletja

Ritter (1902) je opisal deželne kokoši in med njimi nastanek štajerske kokoši. Med tipi štajerske kokoši navaja tudi celjsko kokoš (Cillier Schlag, Cillierhuhn). Lastnosti štajerske kokoši je predstavil v pasemskem standardu. Gospodarski glasnik za Štajersko (Prvo štajersko ..., 1902) poroča o trinajsti mednarodni razstavi perutnine in ptičev in da se je reja štajerske kokoši nad vsemi pričakovani dobro razširila. Pri tem pohvali tudi celjsko »živaliobrambno društvo« v njegovih prizadevanjih »to domačo perutninsko vrsto po celi deželi tako razširiti, da bode prevladovala, kakor nekdaj.« Celjsko društvo za varstvo živali je prejelo srebrno družbeno

Wenko Boris. Kmetijsko kokošarstvo (1935)

kolajno. Wimmer (1902) je v članku »K štajerski perutninoreji« predstavil prizadevanja za ohranitev preostankov staroštajerske pasme. Za doseg stare slave te pasme in plemenitev ostankov svetuje ustanovitev deželnih plemenskih vzgojevališč (vzrejališč). Na ta sestavek se je oglasil Martiny (1902) z željo, da natančneje na osnovi svojih dolgoletnih izkušenj spregovori o ohranitvi naše domače kokoši. Oplemenjevanja s pasmami brahma, houdan in dorking so se izkazala za neprimerna in v škodo kakovosti domačega perutninarstva. Tem poskusom s križanji so se protivili tudi kmetje, ki so bili prepričani, da je za naše tukajšnje razmere sposobna le domača deželna kokoš. Svetuje ustanovitev deželnega zavoda za rejo perutnine in čistopasemsko rejo. Arbeiter (1902) kritično presoja »Čisto pleme ali križanje?« ali z drugimi besedami o pristaših čiste štajerske pasme in zagovornikih križanja. Štajersko perutninarstvo ima svojo slavo in veliko gospodarsko korist v »štajerskih kopunih«, katerih kakovost je povezana s čistostjo štajerske kokoši. Martiny (1903), višji geometer in nekdanji vodja zavoda za rejo perutnine v Celju, je štajersko kokoš predstavil slikovno, z opisom (Musterbeschreibung) in obširno njeno gospodarsko vrednost. Najprej poudarja njeno odpornost in sposobnost prilagoditve ter iskanja krme. Dolenjske novice (Povzdignimo perutninarstvo, 1903) spodbujajo izboljšanje perutninarstva. Svetuje, da se izbere dobra pasma, tj. kokoši, ki nesejo veliko jajc, in pri tem omenjajo tuje pasme: kohinkinske, bramaputrska in

plymouthrock kokoši. Štajerc (O reji štajerske ..., 1903) omenja dolgoletne težnje, da bi se zopet redila štajerska deželna kokoš, ki je utemeljila sloves štajerskega perutninarstva. Po dolgem iskanju so pri enem kmetu v dolini reke Sulm odkrili verjetno čiste kokoši domače pasme. Na osnovi starih zapisov, sporočil starih gospodarjev in najdenih živali je bil določen standard štajerske deželne kokoši. Arbeiter (1903b) piše, da se pod štajersko kokošjo razume tisto pasmo kokoši, ki so jo redili na Štajerskem, še preden so ji primešali tuje pasme. Z rejo perutnine so na Štajerskem pričeli že Rimljani in zato je štajerska kokoš po izvoru sredozemska ter po zunanosti podobna italijanskim in španskim. Na koncu razprave predlaga, da bi namesto enotnega imena štajerska kokoš vpeljali za posamezne tipe, ki so se razvili, poimenovanja: gorska ali kamna kokoš, sulmska kokoš in celjanka. Arbeiter (1903a) je zbral sodbe o štajerskem perutninarstvu v preteklosti. Uvodoma je zapisal:

«Že v knjigah iz prejšnjih stoletij n. pr. 1790¹⁾, 1798²⁾, 1808³⁾ se je štajerska kuretina od pisateljev hvalila. Posebno so Dunajčani že od nekelej čislali in radi kupovali lepe in okusne štajerske kapune, ki so se med drugimi posebno v Slovenskih goricah na Slovenskem Štajerju lepo in dobro gojili in bili na glasu.

Gospodarski glasnik (1903a, str. 157)

V obdobju od 1800 do 1900 pa ni bilo zapisov, ki bi tako hvalili štajersko kokoš, kot je zapisano v gornjem okvirju, ker se je v tem času štajerska kokoš zanemarjala. Poziva,

Radio Ognjišče - za male in velike!

Otroške oddaje v našem etru

Otroški dober večer: Zgodba in pesmi za lahko noč.
Vsak dan ob 19.20 na naših valovih.

Sobotna iskrica: Zanimivi gostje, dobra glasba, živahno vodenje in klepet z najmlajšimi.
Vsako soboto ob 9.00.

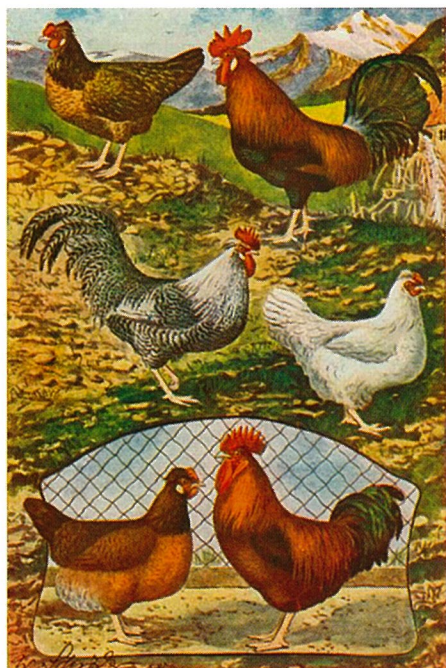
Bim-bam-bom: Otroški zvonček starše in otroke pospremi v vrtec ali šolo.
Od ponedeljka do petka ob 7.10.

radio ognjišče

Radio Ognjišče d.o.o., Trg Briolo 11, Koper, Foto: ARO

da naj ne redijo nobene tuje pasme, ampak »samo staro domačo koristno pasmo«. Gospodarski glasnik (A-r ..., 1903) poroča o razstavi štajerske perutnine v Gradcu in na Dunaju ter poziva, da se povzdigne štajerska kokoš do prejšnje svetovne slave. Avtor A-r (verjetno Arbeiter) (1905b) povzema razvoj perutninarstva v naših krajih od časa Keltov in Germanov. Za srednji vek je znano, da so morali kmetje oddajati mnogo perutnine in jajc. Štajersko perutninarstvo je cvetelo v 17. in 18. stoletju. V 19. stoletju, še posebej v drugi polovici, so se na Štajerskem širile tuje pasme kokoši. Od leta 1903 dalje pa poteka akcija za povzdigo štajerskega perutninarstva na osnovi domače deželjske kokoši. Isti avtor (A-r ..., 1905a) je podrobneje opisal tri tipe štajerske kokoši: mala (rdeča) štajerska kokoš, spodnještajerska ali celjska kokoš in sulmtalska kokoš. R (verjetno Rohrman) (1906) piše o dolenskem perutninarstvu in sodi, da je: »... naše domače kokošje plemo prav dobro, žal pa je tu in tam preveč pomešano z manj vrednimi plemeni. Naše kokoši so dobre za nesenje, za valjenje in za piščeta. Zato jim je dati v obče tudi prednost pred drugimi plemeni.«

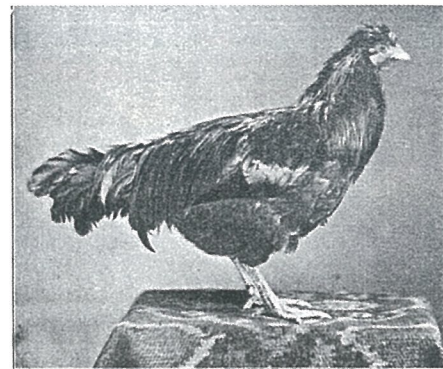
Laško kokoš je predstavil Št. (1907) v Primorskem gospodarju. Hvali njeno nesnost. Kokoši so različno obarvane. R. (1909) svetuje za povečanje nesnosti na Dolenskem izboljševanje domačih kokoši z laškimi petelini, ki so »rudeči in močno

Das Grossgeflügel, Rassenkunde (1921, str. 104)
Zgoraj: stara štajerska kokoš
V sredini: celjska kokoš
Spodaj: sulmtalerska kokoš

podobni našim nekdanjim domačim petelinom.« Zupan (1910) piše: »... naša domača kokoš, recimo naša kranjska, je sama na sebi precej dobra in jo je mogoče s skrbnim odbiranjem najboljših živali poplemeniti ... trdim iz lastne izkušnje, da se dobe med njimi posamezne, ki lahko z vsako italijansko ali minoreko konkurirajo. Obžalovanja vredno je, da smo z zanikrno rejo privedli našo kokoš v mnogih krajih na popolne slabice ...«

Tudi R. (1913) hvali domače kokoši in ugotavlja: »Domače plemo je danes res da mešanica raznih plemen. To se vidi na vsem. Vendar se je ohranilo v njem največ domače krvi. Naše domače plemo je za naše kraje najbolj utrjeno in najbolj sposobno za raznovrstren užitek, za jajca, za meso in za valjenje. Z domačim plemenom moramo tudi zanaprej delati in ga izboljševati. Največ se bo dalo doseči s skrbnim odbiranjem jajc za valjenje in skrbnim odbiranjem odraslih kokoši in petelinov.« V prilogi »Perutninar« (Naše naloge, 1913) piše, da je med številnimi kokošjimi pasmami zelo malo za nas primernih. Svetuje, da je najbolje poiskati dobre ostanke naše domače kokoši in na njihovi podlagi ustvariti domačo »kranjsko kokošjo pasmo«. Murauer (1914) opisuje nastanek staro štajerske kokoši. Vzredilo jo je celjsko perutninarsko društvo iz tamkajšnje deželne kokoši in z oplemenjevanjem s španskimi pasmami. Rohrman (1914) pravi, da so nam štajerske kokoši najbližje, ker pravzaprav niso nič drugega kakor »naše domače plemo. To so požlahtnjene domače živali.« Malasek (1919) priporoča gospodinjam poleg reje kokoši tudi rejo rac in gosi. Pirnat (1928) je na začetku opisa zgodovinskega razvoja štajersko-zagorske kokoši povzel po Hlubeku, da so gospodinje iz Slovenskih goric večje perutninarke, še zlasti glede reje kopunov, ki so bili vrsto desetletij iskano tržno blago. Tedanje kokoši so se odlikovale še posebej v pitovnosti ter po izredno okusnem in sočnem mesu. Tedanje kokoši je poimenoval »samorodne kokoši« in v nadaljevanju jih je s primerom petelina tudi podrobneje opisal. Po letu 1850 je pričelo masovno nenačrtno križanje domače pasme s tujimi pasmami. Le v odročnih in hribovitih krajih se je ohranila nekdanja pasma. Za ohranitev ima veliko zaslug gospod Emanuel Martiny, po rodu iz

Štajerski kopun, izvaljen v juniju 1929., okopunjen v avgustu 1929., teža v maju 1930. 5 kg.

Kopunjenje (1930, str. 2)

Gorenjske in po poklicu geometer, ki je leta 1897 ustanovil v Celju društvo za varstvo in rejo živali ter v letu 1900 poseben zavod za rejo te kokoši, ki je dobila ime »Celjska kokoš«. Spodbudil je sprejem sklepa o ohranjanju štajerske pasme. Nova doba (Naša kokošjereja ..., 1929) piše, da se po naših vaseh največkrat nahaja mešanica stare štajerske kokoši z azijskimi pasmami kohin in brama. Slovenski gospodar (Perutninska razstava, 1932) je opisal perutninsko razstavo v Mariboru:

Že v knjigah iz prejšnjih stoletij n. pr. 1790¹⁾, 1798²⁾, 1808³⁾ se je štajerska kuretina od pisateljev hvalila. Posebno so Dunajčani že od nekelej čislali in radi kupovali lepe in okusne štajerske kapune, ki so se med drugimi posebno v Slovenskih goricah na Slovenskem Štajerju lepo in dobro gojili in bili na glasu.

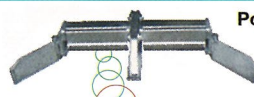
Slovenski gospodar (1932, šte. 48, str. 6)

Krištof (1933) je povzel poročilo kraljevske banske uprave Dravske banovine o perutninarstvu. Na ozemlju bivše Kranjske je perutninarstvo zelo površno in neprimerna je reja kokoši v ograjenih prostorih. Nedosledno se izvaja tudi naročilo banske uprave, da se izločajo prelahke kokoši (pod 1900 g), kokoši, ki nesejo prelahka jajca (pod 55 g), kokoši, ki niso štajerske pasme in ne upoštevajo prepovedi dobave plemenskega materiala iz rejskih središč, ki ne vodijo točne nesne kontrole.

rotometal
d.o.o.

Puchova ulica 7
1235 Radomlje, Slovenija

- Črpalke za mešanje gnojevke, zračenje in spiranje kanalov
- Puhalniki za transport sena
- Teleskopski trosilniki sena
- Ventilatorji za dosuševanje sena
- Gnezda za kokoši nesnice

Strgalniki za blatne hodnike

Potopni mešalniki za mešanje gnojevke

Prezračevalni ventilatorji

01/724 9 430 • fax 01/724 9 431 • gsm 041/67 47 12 • www.rotometal.si • info@rotometal.si

Več pozornosti pa je treba v bodoče posvetiti tudi beli štajerki. Prijatelj živali (Štajerska kokoš, 1933) je predstavil opis štajerske kokoši, ki je bil sprejet v Celju 20. novembra 1930 in dodaja še njeno predstavitev iz leta 1902 ter pravila za plemensko odbiro kokoši. V članku »Nekatere napake v kokošji reji« (Nekatere napake ..., 1934) so pojasnjene napake v reji kokoši: izbira pasme, »krvno-sorodna plemenitev in osveženje krvi«, pre-stare kokoši, prepozna izvalitev piščancev, izločevanje vidno bolnih kokoši, nepravilno in neredno krmljenje, neprimerni in premalo snažni kurniki. Gospodar in gospodinja (Važnost in vrednost ..., 1934) je v treh nadaljevanjih objavil obširen sestavek o štajerski kokoši, ki jo priporoča za naše kraje. Pri tem uvodoma omenja, da je štajerski kopun zapisan na kuhinjskem listu samostana »Pri nebeških vrtnaricah« na Dunaju že leta 1352. Na koncu poudarja, da »štajerska kokoš upravičeno zasluži pozornost, ki se ji posveča. Kr. Banska uprava ravna popolnoma pravilno že od prvega početka, da pospešuje razširjanje te kokoši tudi po drugih predelih svojega področja, kjer je dosedaj ni bilo.« Tudi Gosak (1934a) je spodbujal rejo štajerskih kopunov in njih staro slavo povezal z Napoleonom:

Pravijo, da je Napoleon slisal o slovesu štajerskih kopunov, zahteval jih je za svojo mizo in jih tudi dobil. Neverjetno je, koliko tega blaga je takrat romalo iz naših krajev v Nemčijo, na Francosko in Angleško! Naši trgovci, ki so takrat res bili vredni svojega imena, kajti tržili so z vsemi kmetijskimi pridelki, — so imeli posebne kokošarje, ki so po vaseh nakupovali mlado perutnino, osebito, petelinčke, prvostne jarkče in kopune. Marsikateri srebrni groš je zdoknil takrat našim gospodarjem v žep. Tudi ni bilo poštene olceti, kjer se bi ne bili mastili z z. lepo pitanim kopunom. Kakor vse kaže, je kopun tudi slovenska iznajdba, kajti učeni slovničarji trdijo, da izhaja beseda kopun od skopiti in so si Nemci to besedo z blagom vred pri nas izposodili ter imenovali našega pitaneja skopljunca „Kapuan“. Po ljudski govoricu so površni pismokni jeli pri nas pisati kapun ter mlade petelinčke celo kapunizirajo, mesto skopijo ali vsaj kopunijo. No, naše gospodinjice, ki se razumejo na to obrt, jih pa „režejo“. Imamo sicer rezarje, toda ti skopijo le prašiče, bikce in žrebeta, dočim se še do „rezačic“ nismo opomogli. Pa kaj bi s slovnico, ko pa se sladkosnednežem že slinice cedijo po tolstem kopunu, ki se lepo rumeno zapčen blesti na gostiji, pa naj so si kopuna ali pravzaprav petelina rezali, skopili, kopunili ali celo „kapunizirali“.

Pravijo, da se marsikaj starega povrca v današnje čase, pa smo iztaknili med staro, že napol pozabljeno ropotijo tudi rejo kopunov. Kajti resnici na ljubo moramo reči, da je nekaj cvetoča reja kopunov pršla močno v pozabljenje: ne morda radi tega, ker bi ne marali več kopunov, ampak iz pasemskih vzrokov.

Rejec malih živali (1934, str. 107)

Wenko (1934a) trdi, da je kuretina belih nog in bele kože mnogo finejša in ima nežno meso, medtem ko ima rumenonoga žival manj okusno in trdo meso. Gradišnik (1934) poroča, da je banska uprava izdala na vsa šolska upraviteljstva odlok, s katerim zahteva, »da se morajo na šolskih dvoriščih gojiti edinole kokoši rjave štajerske pasme in to ne glede čigava last so«. Gosak (1934b) navaja, da bo kraljevska banska uprava tudi letošnje spomlad razdelila večje število valilnih jajc od selekcioniranih kokoši rjave štajerske pasme. Ta akcija ima namen, da se zboljša in čimpreje razširi ta domače grudna kokoš po vseh krajih Dravske banovine. O štajerski kokoši obširno piše v knjigi »Kmetijsko

kokošarstvo« Wenko (1935) v poglavjih: Pradomovina in sorodnice, Iz zgodovine štajerke, Zunanost štajerke (podpoglavja: celjski standard, ocenjevanje) in lastnosti štajerke. Zajc (1936) opisuje in s podatki predstavlja več pasem (nesnost, masa jajc) kokoši, a povzema, da »ne segajmo po tujem blagu, ko imamo najboljše pred domačim pragom — našo štajerko«. Leta 1938 je bila v Mariboru prva banovinska perutninska razstava in drugi kongres za rejo štajerske kokoši in ob tem je izšla knjižica (Prva banovinska ..., 1938). Zupanc (1938) je predstavil razvoj štajerske kokoši, Wenko (1938) rejo štajerske kokoši na kmetih, Gosak (1938bc) štajersko kokoš na šolskih dvoriščih in pospeševanje reje in odbire štajerske kokoši, Erpič (1938) produktivne sposobnosti štajerske kokoši, Žibert (1938) ukrepe za doseg zdrava in odpornosti štajerske kokoši in Lavrič (1938) trgovino s perutninskimi proizvodi. Gosak (1938a) je na kmetijski anketi predstavil perutninarstvo v Dravski banovini. O pasmah je poročal:

Pred ostalimi pokrajnami države imamo veliko prednost v tem, da imamo svojo lastno domačo kokoš, ki je produkt naše zemlje. Ta kokoš je prilagodena našim razmeram in je glede svojih zahtev skromna. Poleg drugih gospodarskih lastnosti je posebna odlična te kokoši v tem, da je pridna za pašo. Pretežni del potrebne hrane si sama poišče. To je velikega pomena posebno za nas, ker ne pridelamo dovolj žita in nam torej manjka zrnate krme za prehrano perutnine. Tudi se reja perutnine s tem zelo poceni in tako poveča njena rentabilnost.

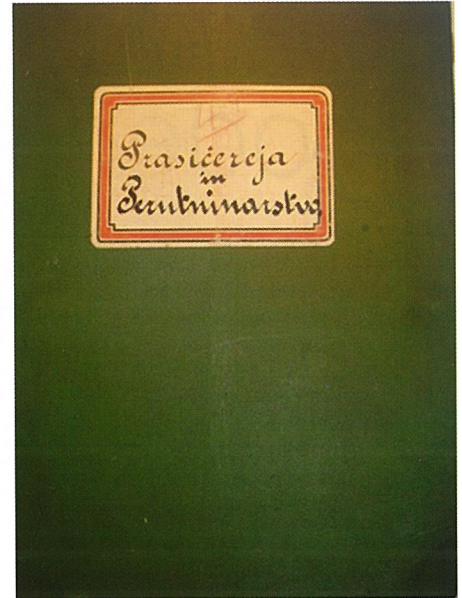
Pasemskega vprašanja glede kokošereje torej pri nas ni. V tem pogledu smo veliko na boljšem kakor ostale banovine, ki so uvajale in širile razne tuje pasme. Šele v zadnji dobi so se začeli tudi drugod zanimati za domačo kokoš, ko so prišli do spoznanja, da razne tuje, razvijane pasme ne uspevajo povsod. Nekatere banovine so tudi začele uvajati našo štajersko kokoš. S tem se nam odpira možnost tudi za prodajo plemenskega materiala.

Poročilo o kmetijski anketi (1938, str. 344)

Gerečnik (1940) je presojal kokoši na 56 kmetijah, ki so skupaj imele 1025 kokoši. Ugotovil je, da samo na eni kmetiji redijo štajersko pasmo, na vseh drugih pa, kakor pravi, »vidiš najbolj pisano mešanico ... mešanica najbolj pisanih barv, oblik in velikosti ter jih nisem mogel uvrstiti v nobeno kokošjo pasmo«.

Sklep

V drugi polovici 19. stoletja so poudarjali pomen reje »domače« kokoši, s katero so lahko ob skrbni reji dosegali primeren dobiček in zato ni bil potreben nakup kokoši od drugod ter oplemenjevanje z drugimi pasmami. Posebno mesto v zgodovini slovenske reje kokoši so imeli štajerski kopuni, ki so jih že pred stoletji širili v svet, v šestdesetih letih 19. stoletja pa so jih po 20.000 letno prodali na Dunaj. Zaradi križanja s tujimi pasmami je »domača« pasma kokoši ohranila le malo svojih prvotnih lastnosti. Prvo štajersko perutninsko društvo je bilo ustanovljeno leta 1879 in je v svojih prizadevanjih za izboljšanje reje kokoši med drugim delilo tudi

Zvezek Prašičereja in Perutninarstvo (SI AS 533 Podružnice 1 1914 20 31)

kokoši in peteline. Oplemenjevanju »domače« kokoši z drugimi pasmami so kmetje nasprotovali. Slovenska avtohtona štajerska kokoš naj bi bila po izvoru sredozemska, po fenotipu pa podobna italijanskim in španskim glede na to, da so z rejo perutnine na Štajerskem pričeli že Rimljani. Pasma je slovela po svoji odpornosti, sposobnosti prilagoditve in iskanju krme. Obstajalo je več tipov štajerske kokoši.

Zaslužni prof. dr. Andrej Šalehar,
dr. Metka Žan-Lotrič,
prof. dr. Antonija Holcman
Univerza v Ljubljani, Biotehniška
fakulteta, Oddelek za zootehniko, 1230
Domžale

Uporabljena literatura je razvidna v knjigi: Šalehar, Andrej, Žan Lotrič, Metka, Bojkovski, Danijela. Razvoj pasem domačih živali v Sloveniji. Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, 2012, 194 strani (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-BJLVFUX5-12.2.2013>)